

دانشگاه پیام نور استان تهران
دانشکده علوم انسانی
گروه علمی حقوق

عنوان پایان نامه:

بررسی فقهی - حقوقی معادن و مقایسه تطبیقی با قانون فرانسه با

نگاهی به قانون اجرای سیاستهای اصل ۴۴ قانون اساسی

نگارنده:

مهدی مفتخری

استاد راهنما:

دکتر ابراهیم تقی زاده

استاد مشاور:

دکتر مجتبی زاهدیان

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته حقوق خصوصی

اسفند ۱۳۹۰

اسلام یم یا ایل میت اسوه و موع ارساله و سبب الاطلاق و مہبط الوی و معدن الرحمہ و ترانہ اسم و ہی اسم و اسول المرم و فادہ الاعم.

سلام بر شما ای خاندان نبوت و موضع ودایع رسالت و محل نزول ملائک و ہبوط انوار وحی خدا و معدن رحمت حق و گنجہای علم و معرفت الہی و صاحبان منتہای مقام حلم و اصول صفات کریمہ و پیشوای امتہا.

بر خود فرض می دانم از استاد ارجمند جناب آقای دکتر تقی زادہ کہ سمت استاد راهنمای پژوهش را داشتند و با ارشادات راهگشا دست گشایش بر گرہ های پژوهش زدند و همچنین از استاد گرانمایہ جناب آقای دکتر زاہدیان کہ از مشاورہ های ارزشمندشان بہرہ بردم قدردانی نمودہ و از امعان نظر و قبول زحمت استاد داور جناب آقای دکتر درودیان تشکر نمایم.

همچنین از استاد معزز جناب آقای دکتر آقاجانیان و سروران ارجمند آقایان دکتر فاخری، ساعدی، مظفری، صادق نژاد، وصالی و مشہدی نیز کہ در بخشہایی از کمک آنان بہرہ بردم سپاسگزاری می نمایم.

در پایان از ہمسر مہربانم کہ دلسوزانہ مشوق و ہموارہ در کنارم بود قدردانی می نمایم.

چکیده

قانون مدنی ایران معدنی را که در زمین کسی واقع شده باشد ملک صاحب زمین می داند و در مواد ۱۴۱ تا ۱۸۲ ذیل عنوان " در احیاء اراضی موات و حیازت اشیاء مباحه " قواعدی را در شش باب مطرح کرده که باب سوم آن اختصاص به معادن دارد و معادن را جزء مباحات به شمار آورده است، لکن اصل ۴۵ قانون اساسی معادن را جزء انفال و ثروتهای عمومی دانسته که در اختیار حکومت اسلامی است.

قانونگذار با وضع قوانین معادن در سال های ۱۳۱۷، ۱۳۳۶، ۱۳۶۲، ۱۳۷۷ و اصلاح قانون معادن در ۱۳۹۰/۰۸/۲۲ مواد معدنی را به طبقات مختلف تقسیم بندی نموده و به جز موارد محدود انجام هرگونه فعالیت معدنی را منوط به اخذ مجوز از دولت نموده است. با ابلاغ سیاست های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی این وضع دگرگون شد و بخش خصوصی مجاز به سرمایه گذاری، مالکیت و مدیریت برخی معادن گردید. با مطالعه آرای فقها و بررسی تطبیقی قوانین معادن ایران و فرانسه به این نتیجه رسیدیم که از یکسو فقها نظرات مختلفی در خصوص مالکیت معادن دارند و معادن جزء مباحات به شمار نمی روند و از سوی دیگر قانون معادن فرانسه مقررات جامع تری را نسبت به قانون معادن ایران مقرر نموده و امکان بهره برداری از معادن نفت و گاز برای اشخاص دارای امتیاز وجود دارد.

واژگان کلیدی : مالکیت معدن، قانون معادن ایران، قانون معادن فرانسه، سیاست های کلی اصل چهل

و چهارم قانون اساسی

Abstrait

Selon le code civile iranien des mines appartiennent aux propriétaires des terrains sur lesquels elles sont situées. Pourtant le code civile classe des mines comme les biens sans propriétaire dans les articles - , selon l'article de la Constitution iranienne ils font partie des biens publics qui sont à la disposition du gouvernement islamique.

En adoptant les différentes lois pendant des années - , Le législateur iranien a divisé les substances minières en différents niveaux. En plus, tous les travaux miniers doivent faire l'objet d'un permis auprès de l'autorité étatique compétente. Après avoir promulgué la loi concernant les politiques générales de l'article de la Constitution iranienne, ladite position s'est bouleversé et maintenant le secteur privé est aussi permis d'investire sur, posséder et gérer certains types des mines. Après avoir étudié les avis des jurisconsultes ainsi que faire une analyse comparative des codes miniers français et iranien, force est de constater que les jurisconsultes ont des opinions différentes sur la propriété des mines et elles ne se classent pas comme les biens sans propriétaire. En plus, le code minier français contient les dispositions plus compréhensives par rapport à celui iranien et selon le code minier français il est possible d'acquérir la concession afin d'exploiter des mines d'hydrocarbures.

Mots clés:

propriété des mines/ le code minier iranien/ le code minier français/ les politiques générales de l'article de la Constitution iranienne

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه

بخش اول : کلیات و رژیم حقوقی حاکم بر مالکیت معادن

فصل اول : کلیات

۷	مبحث اول : تحولات تاریخی استفاده از معدن در ایران
۱۱	گفتار اول : جایگاه ایران در مقایسه با سایر کشورهای جهان از لحاظ میزان ذخایر معدنی
۱۵	گفتار دوم : تاریخچه قانونگذاری و تبار شناسی قانون معادن
۱۵	بند اول) حقوق ایران
۳۵	بند دوم) حقوق فرانسه
۳۵	گفتار سوم : تعریف معدن و عناصر آن
۳۵	بند اول) تعریف معدن در لغت
۳۶	بند دوم) عناصر معدن
۳۷	بند سوم) تعریف معدن در فقه
۳۹	بند چهارم) تعریف معدن در قانون
۴۰	مبحث دوم : انواع تقسیم بندی معادن
۴۰	گفتار اول : اقسام معادن در فقه
۴۰	بند اول) معادن ظاهری

- بند دوم) معادن باطنی ۴۲
- بند سوم) فایده تقسیم بندی ۴۴
- گفتار دوم: انواع معادن و مواد معدنی در قانون معادن ایران و فرانسه ۴۴
- بند اول) قانون ایران ۴۵
- بند دوم) قانون فرانسه ۵۰
- گفتار سوم: مستثنیات قانون معادن ۵۱

فصل دوم: رژیم حقوقی حاکم بر مالکیت معادن

- مبحث اول: مالکیت معادن در فقه ۶۰
- گفتار اول: مالکیت معادن از نظر فقهای امامیه ۶۱
- بند اول) نظر قائلین به مالکیت امام ۶۱
- ۴ + تعریف انفال ۶۱
- ۴ + معنای لغوی انفال ۶۱
- ۴ + انفال در قرآن کریم ۶۴
- ۴ + تعریف اصطلاحی انفال ۶۷
- ۴ + انفال از نظر اهل سنت ۶۹
- ۴ + مصادیق انفال ۷۴
- ۴ + حکم انفال ۷۵
- ۴ + حکم انفال در زمان حضور امام ۷۵

- ۴ ۴ حکم انفال در زمان غیبت امام ۷۶
- ۴ معادن و انفال ۷۷
- ۵ ادله قائلین به اینکه معادن از انفال است ۸۲
- ۶ تعریف فی ۸۳
- ۶ + مصادیق فی در فقه امامیه و عامه ۸۴
- ۶ ۴ رابطه فی و انفال ۹۰
- ۷ دیدگاه فقهی حضرت امام خمینی راجع به انفال ۹۳
- ۸ اقطاع در اسلام ۹۷
- ۹ حق مالکیت امام بر معادن ۱۰۰
- بند دوم) نظر قائلین به اباحه عموم بر معادن ۱۰۲
- بند سوم) نظر قائلین به تفصیل در اباحه عموم نسبت به معادن ۱۰۳
- بند چهارم) نظریه تبعیت (مالکیت معدن به تبع مالکیت زمین) ۱۰۸
- گفتار دوم: مالکیت معادن از نظر فقهای عامه ۱۱۳
- بند اول) نظر فقهای مالکی راجع به مالکیت معادن ۱۱۳
- بند دوم) نظر فقهای شافعی و حنبلی ۱۱۴
- مبحث دوم: مالکیت معادن در حقوق ایران و فرانسه ۱۱۵
- گفتار اول: مالکیت معادن در حقوق ایران ۱۱۵
- گفتار دوم: مالکیت معادن در حقوق فرانسه ۱۲۵

بند اول) استخراج معادن متعلق به دولت..... ۱۲۵

بند دوم) مقررات مربوط به استخراج ذخایر زیر زمینی..... ۱۲۷

بند سوم) مقررات مربوط به انرژی اتمی..... ۱۳۵

فصل سوم : قواعد و احکام اموال یا مشترکات عمومی در حقوق ایران و فرانسه

مبحث اول : احکام اموال و مشترکات عمومی در حقوق ایران ۱۳۷

گفتار اول : اموال عمومی و اموال دولتی ۱۳۷

بند اول) ضابطه تشخیص ۱۳۸

بند دوم) قواعد ناظر بر مالکیت عمومی..... ۱۳۹

گفتار دوم : نظریات مختلف در باب ماهیت حق دولت بر اموال عمومی ۱۴۶

گفتار سوم : مباحات ۱۴۷

مبحث دوم : احکام اموال و مشترکات عمومی در حقوق فرانسه ۱۴۹

گفتار اول : اصول حاکم بر اموال عمومی ۱۵۰

گفتار دوم : ضوابط تفکیک مالکیت عمومی و خصوصی ۱۵۵

بند اول) ضابطه تعلق انحصاری مال به شخص عمومی..... ۱۵۶

بند دوم) ضابطه اختصاص مال برای استفاده عموم و اتصال به سرزمین..... ۱۵۸

بند سوم) ضابطه خدمات عمومی..... ۱۶۳

بخش دوم : حقوق و تعهدات کاشفان و بهره برداران در قانون معادن ایران و فرانسه

فصل اول : قوانین حاکم بر اکتشاف و بهره برداری در قانون معادن ایران

مبحث اول : قوانین حاکم بر اکتشاف و بهره برداری ۱۶۶

گفتار اول : قوانین حاکم بر پروانه بهره برداری ۱۶۶

بند اول) الزامات مربوط به شرایط مندرج در پروانه بهره برداری و نحوه انتقال آن ۱۶۶

بند دوم) اجازه برداشت ۱۷۳

بند سوم) موارد لغو پروانه های اکتشاف و بهره برداری ۱۷۵

مبحث دوم : حقوق و تعهدات بهره برداران معادن ۱۸۳

گفتار اول : حقوق و تعهدات بهره برداران معادن در برابر دولت ۱۸۴

گفتار دوم : حقوق و تعهدات بهره برداران معادن در برابر اشخاص ثالث ۱۸۵

بند اول) عملیات معدنی در محدوده املاک دایر و مسبوق به احیاء ۱۸۶

بند دوم) رعایت ضوابط مربوط به حریم ۱۹۲

بند سوم) مالکیت نتیجه عملیات معدنی ۱۹۸

گفتار سوم : مسئولیت مدنی و مقررات جزائی بهره برداران ۱۹۹

بند اول) مسئولیت مدنی بهره بردار ۲۰۰

الف در برابر خسارت وارده به معدن ۲۰۰

ب در برابر خسارت وارده به محیط زیست ۲۰۳

ج در برابر اشخاص ثالث ۲۰۶

۲۱۵..... مقررات جزائی (بند دوم)

۲۱۸..... رعایت قانون منع مداخله کارمندان دولت در قراردادهای معادن

فصل دوم: قوانین حاکم بر اکتشاف و بهره برداری در قانون معادن فرانسه

۲۲۰..... مبحث اول: قوانین حاکم بر پروانه بهره برداری و حقوق و تعهدات بهره برداران معادن

۲۲۰..... گفتار اول: مقررات ناظر بر امتیاز

۲۲۰..... بند اول) وصف تجاری استخراج و غیر منقول بودن معادن

۲۲۱..... بند دوم) تمدید امتیاز و اعراض

۲۲۳..... گفتار دوم: حقوق و تعهدات بهره برداران معادن

۲۲۴..... بند اول) تعهدات بهره بردار در برابر مالک عرصه

۲۲۶..... بند دوم) شرایط تصرف زمین توسط بهره بردار و حق برخورداری از امکانات زیربنائی

۲۳۰..... بند سوم) تعهدات بهره برداران در برابر صاحبان حقوق ارتفاقی

۲۳۲..... بند چهارم) شرایط سلب مالکیت اموال غیر منقول

۲۳۴..... بند پنجم) پرداخت حقوق دولتی

۲۳۷..... گفتار سوم: ضوابط و مقررات مربوط به ایمنی و بهداشت کار

۲۳۸..... مبحث دوم: نظارت اداری و پلیس معادن

۲۳۸..... گفتار اول: اهداف و قلمرو فعالیت های پلیس معادن

۲۳۸..... بند اول) اهداف پلیس معادن

۲۳۹..... بند دوم) قلمرو فعالیت های پلیس معادن

- گفتار دوم: مجازات های اداری ۲۴۱
- گفتار سوم: جرائم و مجازات های کیفری ۲۴۵
- بند اول) مقامات صالح ۲۴۵
- بند دوم) مجازاتها ۲۴۷
- بند سوم) قرارهای تامین ۲۵۰
- بند چهارم) مجازات های تکمیلی ۲۵۱
- بند پنجم) سایر مجازاتها ۲۵۴
- بند ششم) تعویق و تعلیق اجرای مجازات و تبدیل قرارهای صادره ۲۵۹

فصل سوم: انتقال مالکیت عمومی به خصوصی در حقوق ایران

- مبحث اول: سند چشم انداز و سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ۲۶۱
- گفتار اول: تاریخچه و مراحل تصویب ۲۶۲
- گفتار دوم: ضرورت ابلاغ سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ۲۷۰
- مبحث دوم: مزایا، موانع و راهکارهای اجرایی شدن سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ۲۷۶
- گفتار اول: مزایا و موانع ۲۷۷
- گفتار دوم: راهکارها و برنامه های اجرایی ۲۷۹
- گفتار سوم: جایگاه معادن در " قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی " ۲۸۲
- بند اول) بررسی جایگاه بخش معدن و صنایع معدنی در سیاست های ابلاغی ۲۸۲

بند دوم) بررسی جایگاه معدن و صنایع معدنی در قوانین و مقررات بالادستی مربوط به سیاست های کلی

اصل چهل و چهارم قانون اساسی ۲۸۶

بند سوم) تقسیم بندی انواع معادن در آیین نامه های اجرایی قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴

قانون اساسی ۲۹۱

کنتار چهارم: شرایط لازم برای رفع موانع سرمایه گذاری و توسعه بخش خصوصی ۳۰۲

نتیجه گیری و پیشنهادات ۳۰۷

فهرست منابع ۳۱۳

مقدمه

موضوع پایان نامه حاضر " بررسی فقهی - حقوقی معادن و مقایسه تطبیقی با قانون فرانسه با نگاهی به قانون اجرای سیاست های اصل ۴۴ قانون اساسی " می باشد. تنها ماده ای که در قانون مدنی به موضوع معادن اختصاص داده شده، ماده ۱۶۱ می باشد که مقرر می دارد: " معدنی که در زمین کسی واقع شده باشد ملک صاحب زمین است و استخراج آن تابع قوانین مخصوصه خواهد بود."

لکن نظر به اهمیت موضوع مشابه سایر موضوعات از جمله اجاره، قوانین عادی متعددی در خصوص معادن در سالهای ۱۳۱۷، ۱۳۳۶، ۱۳۶۲ و ۱۳۷۷ وضع شده است. با توجه به ابلاغ سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی توسط مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۴ و تصویب قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی در سال ۱۳۸۶ که از آن به انقلاب اقتصادی تعبیر می شود از یکسو و تکلیف قانونی مندرج در سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مبنی بر تنقیح قوانین و مقررات و وضع قوانین جدید به منظور انطباق با سیاست های ابلاغی از سوی دیگر، لزوم بازنگری یا اصلاح قوانین و مقررات سابق اهمیت روز افزونی یافت. به همین منظور دولت (همزمان با نگارش تحقیق حاضر) لایحه اصلاح قانون معادن را در سال ۱۳۸۹ تقدیم مجلس شورای اسلامی نمود و پس از اظهار نظرهای متعدد کارشناسی صاحب نظران و پس از رفع ایرادات شورای نگهبان، سرانجام در سال جاری (۱۳۹۰/۸/۲۲) به تصویب نهایی مجلس رسید و پس از تایید شورای نگهبان لازم الاجرا شد. از جمله علت‌های اصلی انتخاب این موضوع نیز همین مطلب می باشد، به همین دلیل علاوه بر بررسی فقهی - حقوقی معادن ارتباط آن با قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی نیز مورد مطالعه قرار گرفت. همین ضرورت نیز باعث اصلاح آخرین قانون معادن که از زمان تصویب آن حدود ۱۳ سال می گذشت، گردید.

از طرفی بررسی قوانین سایر کشورها و فوایدی که بر مطالعات تطبیقی مترتب است از قبیل دستیابی به چارچوب های جدیدتر و جامع تر، ما را بر آن داشت تا در این تحقیق علاوه بر بررسی فقهی موضوع و بیان آراء و عقاید مختلف فقهای متقدم و متاخر، قانون معادن فرانسه را مورد بررسی قرار داده و وجوه افتراق و اشتراک موجود که به تبع آن نقاط ضعف و قوت قوانین دو کشور نیز آشکار می شود، را تجزیه و تحلیل نماییم.

در خصوص موضوع مطروحه سئوالات زیر به عنوان سئوالهای پژوهش قابل طرح است:

۴ آیا کلیه معادن جزء انفال و مباحات محسوب می شوند؟ قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴

قانون اساسی در خصوص انتقال مالکیت عمومی به خصوصی چه ضوابطی را مقرر کرده است؟

۴ تفاوت های انفال در فقه و قانون اساسی با اموال عمومی و دولتی در قانون مدنی و سایر قوانین

موضوعه چیست؟

۴ شباهت ها و تفاوت های مبانی مالکیت معادن و ضوابط مالکیت عمومی در حقوق ایران و فرانسه

کدامند؟

۴ آیا طبقه بندی، حق بهره برداری و اکتشاف معادن در حقوق ایران و فرانسه یکسان می باشد؟

۵ معادن واقع در املاک اشخاص متعلق به کیست و آیا اصولاً معادن قابل تملک خصوصی است؟

۶ آیا ضمانت اجراهای کیفری نقض قوانین و مقررات در قانون معادن ایران و فرانسه در پیشگیری

از وقوع جرم موثر است؟

پاسخ های ابتدائی که برای سئوالات فوق می توان ارائه نمود و این تحقیق برای رد یا اثبات آن تدوین

شده است، به شرح ذیل می باشد:

۱ امروزه معادن جزء مباحات محسوب نمی شوند، لکن برخی از معادن جزء انفال به شمار می آیند.

۲ قلمرو اموال عمومی در قانون اساسی گسترده تر از قانون مدنی است و ظاهراً انفال و ثروت های عمومی، اموال خصوصی دولت یا اموال دولتی را هم در بر می گیرد.

۳ ضوابط مالکیت عمومی در حقوق ایران و فرانسه دارای شباهت و تفاوت هایی است.

۴ بهره برداران و مکتشفین در قانون معادن فرانسه دارای حقوق وسیع تری از قانون معادن ایران می باشند.

۵ طبق تصریح ماده ۱۶۱ قانون مدنی، معادن واقع در املاک اشخاص ملک صاحب زمین است و نوع آن تفاوتی ندارد.

۶ ضمانت اجراهای پیش بینی شده در قانون معادن فرانسه جنبه بازدارندگی گسترده تری از قانون معادن ایران دارد.

نظر به مطالب فوق، ساختار کلی پایان نامه در دو بخش تدوین شد. بخش اول به کلیات و رژیم حقوقی حاکم بر مالکیت معادن اختصاص داده شد. این بخش مشتمل بر سه فصل می باشد. فصل اول با عنوان کلیات به دو مبحث تقسیم بندی و در مبحث اول طی سه گفتار به ترتیب پس از تحولات تاریخی استفاده از معدن در ایران، جایگاه ایران در مقایسه با سایر کشورهای جهان از لحاظ میزان ذخایر معدنی، تاریخچه قانونگذاری در خصوص معادن در ایران و فرانسه را توضیح داده و در گفتار سوم این مبحث به

تعریف معادن در فقه و قانون پرداختیم. مبحث دوم این فصل نیز به سه گفتار منقسم و در گفتار اول تقسیم بندی معادن در فقه مورد بررسی قرار گرفت. در گفتار دوم انواع معادن و مواد معدنی در قانون ایران و فرانسه بیان گردید و در آخرین گفتار این فصل، مستثنیات قانون معادن تشریح گردید. در فصل دوم به رژیم حقوقی حاکم بر مالکیت معادن پرداخته شد. مالکیت معادن در فقه تبیین و دیدگاههای فقهای امامیه و عامه در این خصوص عنوان شد و در مبحث دوم این فصل مالکیت معادن ایران و فرانسه مورد مطالعه قرار گرفت. در بخش دوم حقوق و تعهدات کاشفان و بهره برداران در قانون معادن ایران و فرانسه مورد بررسی و مذاقه قرار گرفت. فصل اول و دوم به ترتیب به قوانین حاکم بر اکتشاف و بهره برداری در قانون معادن ایران و فرانسه اختصاص داده شد. در فصل سوم نیز قواعد و احکام اموال یا مشترکات عمومی در حقوق ایران و فرانسه که تا حدودی مربوط به حقوق عمومی می شود، ذکر گردید.

انتقال مالکیت عمومی به خصوصی در حقوق ایران و فرآیند تصویب سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ و تاثیرات آن بر سایر قوانین و جایگاه معادن در این قانون در آخرین فصل پایان نامه مورد بررسی قرار گرفته است.

مهم ترین مشکل پیش روی، فقدان منابع در زمینه حقوق فرانسه بود. حتی با مراجعه به وزارت صنایع و معادن سابق (وزارت صنعت، معدن و تجارت فعلی) و کتابخانه تخصصی آن و بخصوص بخش بین الملل آن هیچ اطلاعاتی در خصوص قوانین سایر کشورها از جمله فرانسه موجود نبود تا بتواند مورد بهره برداری قرار گیرد. بنابراین به ناچار با کمک اساتید و دوستان متن قانون جدید فرانسه که آخرین بار در آوریل سال ۲۰۱۱ میلادی مورد ویرایش و بروزرسانی قرار گرفته بود، از سایت مرجع LEGIFRANCE

اخذ و موادی که مورد نیاز بود با دشواری و مشقت ترجمه شد. در انتهای پایان نامه نیز پس از نتیجه گیری پیشنهادات لازم ارائه شده است.

امید است تحقیق حاضر و سایر تالیفات مشابه، سرفصل جدیدی در راه اندازی و ایجاد رشته ای با عنوان حقوق انرژی یا حقوق معادن در سطح کارشناسی ارشد و دکتری باشد تا با توجه به وجود ذخایر عظیم و غنی منابع انرژی اعم از نفت و گاز و مواد معدنی در ایران، به تربیت حقوقدانان متخصص در این زمینه پردازیم.

بخش اول : کلیات و رژیم حقوقی حاکم بر مالکیت معادن

فصل اول : کلیات

مبحث اول : تحولات تاریخی استفاده از معدن در ایران

+ دوره های پیش از تاریخ

بر اساس مطالعات باستان شناسی، در هزاره های هفتم تا دهم قبل از میلاد، انسان اولیه ده الی یازده سنگ و کانی غیر فلزی را می شناخته است. طلا نخستین فلزی بوده که به صورت خالص از رودخانه ها جمع آوری می کرده و مس اولین فلزی است که انسان قادر به ذوب و استفاده از آن شده است. در مورد تاریخ استفاده از مس، نظرات ضد و نقیضی دیده می شود. عده ای استفاده از آن را حدود ۲۰ هزار سال قبل از میلاد می دانند و عده ای تاریخ استفاده از آن را به حدود ۱۲ هزار سال قبل از میلاد و به کشور مصر نسبت می دهند. گروهی دیگر ساکنان اولیه ایران در حدود ۹ هزار سال قبل از میلاد را اولین ذوب کنندگان و استفاده کنندگان از فلز مس می دانند. برخی دیگر نیز آن را به آریائیهای مهاجر و حدود ۶ هزار سال قبل از میلاد نسبت می دهند. با این حال به نظر بسیاری از باستان شناسان استخراج و ذوب مس توسط ساکنان اولیه ایران و در محلی به نام تل ابلیس صورت گرفته است.^۱

ویل دورانت در مورد آشنایی آریائیها با فلزات می نویسد: " این نژاد مهاجر (آریائیها) با فلزات آشنایی داشتند. بنابراین این قوم پس از رسیدن به ایران سکونت اختیار کردند زیرا در کوههایی که این قوم به عنوان جایگاه خود انتخاب کرده بودند، مس و آهن و سرب و سیم و زر و سنگ مرمر و سنگهای گرانبها بدست می آوردند و ادامه می دهد: شک نیست که تمدن ایران بسیار پیشرفته تر از تمدن مصر می باشد زیرا

۱. صراف، محمد رحیم، مجموعه مقالات کرمان شناسی، تهران، انتشارات مرکز کرمان شناسی، ۱۳۶۹، صص ۴۴-۱۰

باستان شناسان پس از یک قرن کاوش بی نتیجه در اراضی مجاور نیل، ابزار خود را از مصر و بین النهرین به ایران انتقال دادند و هنگامی که در کار خود پیشرفت کردند به این حقیقت واقف گردیدند که دلتاهای حاصلخیز رودخانه های بین النهرین جایی است که شاهد و ناظر پرده اول نمایشنامه تاریخ تمدن بوده است.^۱

۴ دوره هخامنشی

در این دوره کشور گشائیهای کوروش و داریوش کبیر و دیگر پادشاهان هخامنشی عاملی در جهت توسعه معدنکاری و صنایع پیرامون آن بود. زیرا برای تامین ابزارهای جنگی و هزینه لشکر کشی نیاز به فلزات رونق یافت. به دستور کوروش کبیر، طلای مذاب را در داخل خمره هایی ریخته و با خود حمل می کردند و هر جا که نیاز به پول بود، خمره ها را می شکستند و سکه داریک را ضرب می نمودند. ضمناً جنگهای پیروزمندانه آنها، کارگران معدن را نیز از اسیران جنگی تامین می نمود.

هوش سرشار نژاد ایرانی در این دوره، باعث به وجود آمدن درخشان ترین دوره معدنکاری در ایران شد. از معادن مهم این دوره، معادن طلای قلعه زری بیرجند، نقره و سرب نخلک نائین و آهن نیریز را می توان نام برد.

۴ دوره ساسانیان

در این دوره معادن بسیاری شناخته شده که برخی از آنها هنوز هم مورد بهره برداری قرار می گیرند، به ویژه غالب معادن سرب، روی، مس، طلا و آهن بهره برداری شده، باستانی می باشند و در سرتاسر کشور ایران پراکنده اند.

۱. به نقل از: تقی زاده انصاری، محمد، سیاست خارجی و توسعه صادرات مواد معدنی در ایران، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، چاپ اول، ۱۳۷۹، ص ۱۴۱.